

О. А. Мітчук,
канд. філол. наук

УДК 316.774: 77.03 (477)

Еволюція фотографії в контексті української фотожурналістики

У науковій статті окреслено етапи розвитку фотографії й значення її на шпальтах друкованих видань. Визначаються тенденції збереження і використання зображення, а також досліджується взаємозв'язок між фотографією та сучасними мас-медіа, зокрема фотожурналістикою.

Ключові слова: фотографія, фотожурналістика, дагеротип, зображальні засоби масової комунікації, ілюстрований додаток.

Кожна наука має певне коло категорій, які, крім загальнонаукових, є для неї основними, і зміст яких пронизує всю архітектоніку наукової побудови, стає фундаментом для обґрунтування певних концепцій. Аналіз таких категорій – предмет пильної уваги вчених [1, 3]. У даному дослідженні предметом і метою є розгляд виникнення фотожурналістики й наближення її до сучасності.

На певному етапі розвитку системи засобів масової комунікації присутність зображень у ній стає настільки інтенсивною, що усвідомлюється суб'єктами-теоретиками масовокомунікаційного процесу, як переважання зображення над словом. Наприклад, французький вчений Жак-Поль Лінтаф проголосив 1962 р. народження нової ери – ери зображень, що замінила собою книжкову еру [1, 4].

Утримаємося від подібних категоричних тверджень, але констатуємо той факт, що з розвитком та появою цілого ряду дисертаційних досліджень із фотожурналістики стає все яснішою хибність теоретичного закріплення уявлень про «всевладдя слова» у журналістиці. Зокрема у працях Б. І. Чернякова, Ю. Г. Шаповала розкриті поняття фотожурналістики, зображальної природи фотографії; В. В. Пилип'юк досліджував фотомистецтво на західній Україні. З розвитком та вдосконаленням технологій у всіх сферах суспільного життя в тому числі і у фотожурналістиці, можна говорити про те, що здійснюється зближення багатьох царин фотографії.

Варто зауважити, що фотографічну технологію людство використовує лише 172 роки. Проте сьогодні без її застосування суспільне буття немислиме. Офіційне народження фотографії – січень 1839 р. Після цього розпочався досить активний її розвиток як важливого засобу відтворення реальності та ширшого застосування у науці, побуті, а згодом – у засобах масової комунікації. Заснування фотографії започаткувало принципово новий етап розвитку масового комунікування. Відомий польський дослідник Томаш Гобан-Кляс

класифікує виникнення фотографії як еру телекомунікації та інформатизації [2, 34]. Вона розпочинається з другої половини XIX ст. і ніби доповнює еру друку та масової комунікації. На думку вчених, виникнення цієї нової ери сповістив винахід телеграфу, а за ним телефону, грамофонної платівки та фільму.

Із часу свого заснування фотографія стала визнаним способом спілкування людей. Вона поклала початок ланцюговій реакції поширення засобів масового сприйняття – преси, радіо, інтернету, кінематографії, телебачення. Фотографія відкрила нову епоху, яка побудувала принципово інші стосунки зі змістом та часом. Упродовж свого існування фотографія радикально змінила умови функціонування всієї системи традиційних мистецтв.

Біля джерел фотографії стоять три особи: Жозеф Нісефор Ньепс, Луї-Жак Дагер і Вільям Генрі Фокс Тальбот. Першу в світі фотографію, яка донині зберігається у колекції Техаського університету, зробив француз Ньепс 1826 р. Дагер значною мірою вдосконалив цей процес, застосувавши хімічні речовини [2, 47].

У Львові перший дагеротип виконав того самого 1839 р. професор природничої історії та фізики, доктор медицини Львівського університету Йоганн Глойснер. Використавши опис опублікованих конструкцій та технологій камери, він власноручно виготовив її і в погожі дні виконав перші дагеротипи міських краєвидів Львова.

За допомогою відповідної техніки поступово дагеротипні знімки переносяться на папір, видаються альбомами, а згодом з'являються і на сторінках періодичних видань. Фотографія стає масовим засобом комунікації, особливо оперативною органічною часткою засобів масової інформації.

Так, бурхливий розвиток періодичних видань 1840–1850-х рр. закономірно призвів до ширшого використання результатів фотозйомки в пресі. З

дагеротипів, а пізніше із зображень, виготовлених на фотошарах на паперовій основі, зображення художники перемальовували на форми високого друку, далі гравірували вручну [3, 7]. Наприклад, у жовтні 1861 р. таким способом ілюстрований додаток до однієї із київських газет містив пейзажний знімок із видом Аскольдової могили [3, 8]. Таким способом користувалися близько тридцяти років.

Незважаючи на важкі історичні умови, українська фотожурналістика хоч із значними перешкодами проте формувалася. Все-таки на українських землях діяли і творили фотожурналістику ініціативні фотографи. У їхній творчості відтворені важливі політичні, соціальні, культурні та економічні події в Україні. З розвитком та вдосконаленням фототехніки широко застосовувалася фотографія у газетах і журналах напередодні та у роки Першої світової війни [1, 8].

Нині стан сучасної фотожурналістики визначається позицією фотожурналіста, його ставленням до професії, розумінням своєї суспільної ролі й місці. За визначенням Ю. Шаповала, фотожурналістика як оперативний вид відображення дійсності розкриває суспільно-політичний смисл життєвих явищ з метою формування громадської думки, впливу на свідомість і поведінку людей [4, 23].

Подальші тенденції збереження і використання зображення розвивалися за декількома напрямками. Це, *по-перше*, застосування фотографії як пам'ятного історичного документу, *по-друге* – включення її в арсенал наукового інструментарію і доказу. Але найінтенсивнішим чином світлопис став розвиватися в області побутового й історичного портрета, а також, зважаючи на уявну прогресивність в порівнянні з живописом, як альтернатива витворам образотворчого мистецтва, й особливе місце займала фотографія у періодичній пресі. Ці напрями фотографії особливо важливо розрізнати в початковий період її історії, коли між деякими з них важко було провести чітку межу. Наприклад, видове фотографування географів, етнографів, репортерів-мандрівників нерідко виконувало не тільки свої природничо-наукові функції, а й мало естетичний характер, а з часом ставало історичним документом. Те саме можна сказати про індивідуальні та групові фотопортрети, зняті в приватних, побутових цілях, але які стають з часом науковим і документальним свідченням епохи.

На відміну від конкретних речей фотожурналістика не має статистичної дефініції і не може мати, бо вона суспільно заангажована, вона є похідною від суспільства і залежить від складників суспільного розвитку, як функція від аргументів. Ось чому в різні історичні періоди, навіть у різні короткі проміжки соціального часу, визначення фотожурналістики може змінюватися або в поняттях фотожурналістики й фотожурналіста можуть актуалізуватися різні їхні атрибути. Так, те, що фотожурналістика в радянський час була «колективним» організатором, агітатором і пропагандистом, цілком відповідало часові й призначенню фотожурналістики. У наш час ці атрибути поняття деактуалізувалися. *По-перше*, за ними закріпилася чітка асоціація з поняттям комуністичної ідеології, її ролі. *По-друге*, нове українське суспільство вимагає від фотожурналістики інших підходів до суспільного життя, інших акцентів у роботі фотожурналіста. Але деактуалізація атрибутів поняття зовсім не означає, що зникли й самі ознаки явища, які були відображені в понятті.

Отже, можна зробити висновок, що фотографія змінила обличчя преси і стала першоосновою візуального відображення світу. Вона певною мірою позначилася на образотворчому мистецтві, не обезцінивши його, як дехто побоювався у ХІХ ст., а навпаки, стимулювала його нову якість. Однак у певних сферах фотографія «потіснила» образотворче мистецтво, перейнявши окремі його функції. Незважаючи на все це неоднозначні погляди з цього приводу, фотожурналістика утвердилася як оригінальний самостійний вид творчості. Та, напевно, найголовніше – фотографія істотно вплинула на спосіб бачення світу. Сучасна людина «фотографічно» сприймає навколишній світ. Її формують та виховують за допомогою зображальних засобів комунікації.

1. Черняков Б. І. Зображення в культурі і журналістико-знавстві / Б. І. Черняков ; Київ. нац. ун-тет ім. Т. Г. Шевченка, Ін-тут журналістики. – К. : Центр вільної преси, 1998. – 23 с.

2. Пилип'юк В. В. Фотомистецтво Західної України : навч. посіб. для студ. / В. В. Пилип'юк. – Рівне : «Світло й тінь», 2008.

3. Черняков Б. І. Фотография в изобразительной журналистике: генезис технических и творческих возможностей / Б. И. Черняков ; Киев. нац. ун-тет им. Т. Г. Шевченка. – К. : [б. в.], 1996. – 112 с.

4. Шаповал Ю. Г. Фотожурналистика : навч. посіб. / Ю. Г. Шаповал. – Рівне : [б. в.], 2007. – 76 с.

Подано до редакції 29. 04. 2013 р.

Mitchuk Olha. The evolution of photography in the context of the Ukrainian photojournalism.

In the scientific article the stages of development of photography and its significance on the pages of newspapers are outlined. The trends of preservation and use of images are defined. The interconnection between photography and contemporary media, in particular, photojournalism are researched.

Keywords: photography, photojournalism, daguerreotype, visual means of communication, illustrated application.

Митчук О. А. Эволюция фотографии в контексте украинской фотожурналистики.

В научной статье очерчены этапы развития фотографии и её значение на страницах печатных изданий. Обозначаются тенденции хранения и использования изображения, а также исследуется взаимосвязь между фотографией и современными масс-медиа, в частности фотожурналистикой.

Ключевые слова: фотография, фотожурналистика, дагеротип, изобразительные средства массовой коммуникации, иллюстрированное приложение.